

המועצה הלאומית לביואתיקה

ו' ניסן התשע"ד, 06/04/2014

המועצה הלאומית לביואתיקה: תגובה לכוונה לתיקון פקודת בתי הסוהר בנושא האכלה בכפייה לאסירים שובתי רעב.

I. רקע

בישיבת המועצה הלאומית לביואתיקה מיום 06/06/2013 ציין ד"ר בועז לב, נציג משרד הבריאות, כי הממשלה מתכוונת להוביל לתיקון לפקודת בתי הסוהר על מנת ליצור מסגרת חוקית להתמודדות עם שביתות רעב של אסירים. הוא ביקש שנושא זה יובא לדיון בפני המועצה.

II. דיון

ביום 19/12/2013 התקיים במליאת המועצה לביואתיקה דיון בנושא זה. יש לציין שבמועד הדיון לא עמד בפני המועצה תזכיר החוק מיום 2/3/2014 אלא גרסה מוקדמת יותר של הצעת התיקון לפקודת בתי הסוהר. תזכיר החוק הופץ לחברי המועצה עם פרסומו.

ביום הדיון הופיעו בפני המועצה האנשים הבאים:

א. פרופ' יחיאל בר-אילן - רופא מומחה ברפואה פנימית, הפקולטה לרפואה, אוניברסיטת בר אילן; עמית, מרכז אדמונד י. ספרא לאתיקה, אוניברסיטת תל אביב.

ב. פרופ' שמעון גליק – מנהל המרכז לחינוך רפואי, הפקולטה לרפואה, אוניברסיטת בן גוריון.

ג. גב' הדס זיו - מנהלת פעילות ציבורית, ארגון רופאים לזכויות אדם.

פרוטוקול הדיון, כולל דבריהם של המומחים שהופיעו בפני המועצה, מופיע באתר האינטרנט של המועצה הלאומית לביואתיקה

<http://www.health.gov.il/Services/Committee/bioethics/second/Pages/default.aspx>

III. סיכום הדיון

חברי המועצה סברו שבעוד שנושא האכלה בכפייה של שובתי רעב הוא בהחלט נושא ביואתי, הרי שההקשר הספציפי של הפנייה נוגע לחוק שהוא פוליטי בעיקרו. לאור זאת הוחלט שלא לקיים בשלב זה דיון מורחב וממושך בנושא ההיבטים הביואתיים של שביתת רעב, אלא לקיים דיון מרוכז שיאפשר תגובה ממוקדת להצעת החוק.

המועצה הלאומית לביואתיקה

- א. השאלה האתית המרכזית העומדת על הפרק בנושא שובתי רעב בכלל, בגלל סיבות שונות, כגון הטבות שכר ותנאי עבודה, מצוקות עוני שונות, הטבת תנאים במצבים שונים, ובפרט שביתות של אסירים פוליטיים המבקשים שחרור או הטבות תנאים, היא האיזון בין ערך שמירת חייו של האדם ובין ערך האוטונומיה והרצון החופשי של הפרט. הגשמת איזון זה קשה במיוחד כשמדובר באסיר, שהמדינה אחראית לחייו ושזכויות הפרט שלו ממילא מוגבלות מעצם היותו אסיר בבית הסוהר.
- ב. מעדויותיהם של פרופ' שמעון גליק וגב' הדס זיו, שלשניהם ניסיון בהתמודדות עם שובתי רעב, עלה שהדרך הטובה ביותר להגיע לאיזון בין הערכים הללו, העלולים להיות סותרים, היא דרך תהליכית, שבה נוצר קשר מתמשך ורציף בין האסיר לבין גורם רפואי או טיפולי מחוץ למערכת הכלא. קשר כזה שבו נוצר אמון בין שני הצדדים מוביל למשא ומתן המאפשר הגעה להסכמות שאינן מצריכות טיפול בכפייה, ולראייה שעד היום לא היה בישראל שום מקרה שבו שביתת רעב של אסיר הסתיימה במותו.
- ג. חברי המועצה סברו שעצם קיומו של חוק ייחודי שבו ייקבע מפורשות שכל שביתת רעב של אסיר דינה להסתיים בסופו של דבר בהאכלתו בניגוד לרצונו, ימנע את האפשרות למשא ומתן מבוסס אמון כפי שתואר לעיל, ובכך יוביל לפעולות כפייה שיש לעשות כל מאמץ להימנע מהן. כמו כן, חוק ייחודי כזה המתייחס אך ורק לאסירים שובתי רעב יש בו חשד לנגיעות פוליטיות.
- ד. בדיון במועצה גם עלתה שאלת הסתירה בין הצעת החוק לבין אמנות מקצועיות בינלאומיות, בפרט זו של ה-WMA (World Medical Association), שגם ההסתדרות הרפואית בישראל (הר"י) מחויבת לה. יש לציין שסתירה זו קיימת גם בחלק ממדינות העולם שם יש חקיקה או פסיקה בנושא.

IV. המלצות המועצה:

- א. חברי המועצה בדעה שהדרך הטובה ביותר להגיע לאיזון בין הערכים של קדושת החיים וזכות האוטונומיה של אסיר שובת רעב היא דרך תהליכית, בה נוצר קשר מתמשך ורציף בין האסיר לבין גורם רפואי/טיפולי מחוץ למערכת הכלא. הניסיון בישראל וההערכה של מומחים היא שהמנגנון התהליכי המתואר לעיל יכול להוות פתרון ראוי למרבית המצבים של שביתות רעב, כולל של אסירים.
- ב. המועצה קובעת כי ההצעה, ששופט יוכל להורות על הזנה כפויה על פי שיקול כלשהו מלבד השמירה על חייו של השובת רעב, מנוגדת לעקרונות הביואתיקה ויש לדחותה על הסף.
- ג. חברי המועצה סוברים שאין מקום לחקיקה ספציפית בנושא שביתות רעב של אסירים.
- ד. חברי המועצה נחלקו בנושא הצורך בתיקון החקיקה הקיימת, כדי לתת מענה לסוגיית שביתות הרעב של אסירים.

דעת הרוב (לפי סדר א"ב, פרופ' יעל השילוני-דולב, פרופ' נועם זוהר, ד"ר בועז לב, פרופ' שולמית לבנברג, ד"ר איתן לה-פיקאר, פרופ' אפרת לוי-להד, פרופ' רות לנדאו, ד"ר סינייה נתניהו, ד"ר אלי פרל, ד"ר אלה קורן, כב' השופטת סבינה רוטלוי, פרופ' אבינועם רכס, עו"ד טליה שטיין, פרופ' כרמל שלו):

ה. חברי המועצה סבורים שהחקיקה הקיימת במדינת ישראל, כולל חוק זכויות החולה התשנ"ו (1996), ובפרט סעיף 15 הדין במתן טיפול ללא הסכמת המטופל, נותנים מענה לאיזון העדין שבין קדושת החיים והזכות לאוטונומיה של הפרט.

המועצה הלאומית לביוטכניקה

1. לאור כל האמור לעיל, המועצה הלאומית לביוטכניקה קוראת לממשלת ישראל להסתפק במסגרת החקיקה הקיימת, ולא לחוקק תיקון ספציפי לנושא שביתות רעב של אסירים.

דעת המיעוט (לפי סדר א"ב, פרופ' גיל סיגל, פרופ' הרב אברהם שטיינברג, פרופ' הרב יגאל שפרן)

ה. יחד עם זאת מבחינה ערכית מציעה המועצה לנקוט בדרך שהותוותה בחקיקה הקיימת במדינת ישראל, ובעיקר חוק זכויות החולה התשנ"ו (1996), הנותן מענה לאיזון העדין שבין קדושת החיים והזכות לאוטונומיה של הפרט, על פי עקרונותיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.

ו. סעיף 15(2) לחוק הנ"ל קובע את ההסדר החוקי הבא:

על אף הוראות סעיף 13 – (1)

בנסיבות שבהן נשקפת למטופל סכנה חמורה והוא מתנגד לטיפול רפואי, שיש לתיתו בנסיבות הענין בהקדם, רשאי המטפל לתת את הטיפול הרפואי אף בניגוד לרצון המטופל אם ועדת האתיקה, לאחר ששמעה את המטופל, אישרה את מתן הטיפול ובלבד ששוכנעה כי נתקיימו כל אלה:

(א) נמסר למטופל מידע כנדרש לקבלת הסכמה מדעת;

(ב) צפוי שהטיפול הרפואי ישפר במידה ניכרת את מצבו הרפואי של המטופל;

(ג) קיים יסוד סביר להניח שלאחר מתן הטיפול הרפואי ייתן המטופל את הסכמתו למפרע.

ז. נקודת המוצא בכל סוגי שביתות רעב היא שהשובת רעב איננו רוצה להתאבד ולמות, אלא הוא רוצה למחות ו/או להשיג מטרה חשובה לו עד מאד. לפיכך מוצע להחיל את סעיף 15(2) לחוק זכויות החולה על כל שובת רעב – כולל אך לאו דווקא על אסיר שובת רעב - שהגיע לשלבים המסכנים את חייו. במידה ושובת הרעב נמצא בשלב המסכן את חייו בבית חולים ממילא חל עליו חוק זכויות החולה, וניתן וצריך להפעיל את הועדה האתית המוסדית מכוח חוק זה; במידה ושובת הרעב נמצא בשלב מסוכן במתקן מעצר או בכל מקום שאיננו מתקן רפואי כהגדרתו בחוק זכויות החולה מוצע להקים ועדות אתיקה ארציות במתכונת הועדה המוסדית של חוק זכויות החולה, שיהיו לה אותן סמכויות המוקנות בחוק זכויות החולה לוועדת אתיקה מוסדית בבית חולים.

ח. בדרך זו יתאפשר המנגנון ההליכי המתואר לעיל כעדיפות ראשונה, ובמקרים קיצוניים של סכנת חיים לשובת הרעב תבוא לידי ביטוי המערכת הערכית של מדינת ישראל על פי חוק יסוד כבוד האדם וחירותו, היינו מערכת ערכים יהודית ודמוקרטית. בהכללת כל הסוגים של שובתי רעב יתעקר המרכיב הפוליטי הקשור לעתים באסירים שובתי רעב.

ט. לאור כל האמור לעיל, המועצה הלאומית לביוטכניקה קוראת לממשלת ישראל להסתפק במסגרת החקיקה הקיימת, עם תיקון סעיף 15(2) שיכלול מנגנון זהה גם לכל שובת רעב בשלב מסוכן במסגרת שאיננה בית חולים, ולא לחוקק תיקון ספציפי לנושא שביתות רעב של אסירים.

¹ סעיף זה קובע עקרון: "לא יינתן טיפול רפואי למטופל אלא אם כן נתן לכך המטופל הסכמה מדעת לפי הוראות פרק זה".